

ПЕРША ВИСТАВКА УКРАЇНСЬКИХ ДРУКІВ У ПРАЗІ *

Виставку влаштувало Бюро Українського громадського видавничого фонду (УГВФ) спільно з Українським громадським комітетом з нагоди 350-ліття друкарства в Україні. На це було відведено два приміщення: відділ друків демонструвався в «Українській мистецькій студії», а відділ графіки - в чеському товаристві «Красоумна єднота» (Дум Умельцув - у будинку Парламенту).

Виставка українських друків охоплювала продукцію, починаючи з 1918 р., майже всіх українських видавництв - з Чехословаччини, Німеччини, Відня, західноукраїнських земель, почасти з радянської України, а також табірні видання, україніку, періодику, шевченкіану, діаграми - всього десять відділів.

I. Україніка: публікації іноземними мовами про Україну та українську справу, а також дещо з перекладів українських творів на інші мови. Найбільше публікацій чеською, німецькою, французькою, англійською, окремі видання італійською, шведською, мадярською, румунською, болгарською, польською, російською мовами та есперанто.

Різноманітний і багатий (книжки, мапи України, деякі з ХУІІІ ст., різні меморандуми тощо) відділ цей приковував увагу багатьох.

II. Численні українські друки в Чехословаччині, продукція переважно останніх двох років. Видання Українського громадського комітету про Чехословаччину «Господарство Чехословаччини» - великий збірник з покажчиком з усіх галузей промисловості, «Історія земель Чехословацької республіки» Гр. Нашого, «Провідник по Чехословаччині» В. Короліва, книги про кооперативний рух та інші приємно вразили чехів, які відзначили, що з усіх національних груп еміграції в Чехії українці найбільше дбають про ознайомлення з чеським краєм і народом. Велику кількість продукції, особливо спеціальних підручників, експонувало видавниче товариство при Українській господарській академії в Подебрадах. Аналогічні видання Українського університету та Українського вищого педагогічного інституту ім. Драгоманова в Празі, кооперативних курсів та ін. Були видавництва Лаврова, «Вільна спілка», «Нова Україна», «Український студент», видання «Української селянської спілки», «Спілки українських лікарів у ЧСР», численні видання товариства «Просвіта» (Ужгород), «Руське народне просвітне дружство» в

Керестурі, публікації з «Підкарпатської України». Ужгородська «Просвіта» надіслала мапу, що показує інтенсивний розвиток її видавничої й загально-просвітньої діяльності на Підкарпатті з 1919 р.

III. Відділ українських видавництв у Німеччині експонував гарно виконані видання переважно українських класиків, книжки для дітей, ноти та окремі художні публікації. Найбільше дала українська накладня Я. Оренштайна, потім «Українське слово», а «Українське видавництво в Катеринославі» показало всі свої лейпцігські й віденські друки та дещо з Катеринослава й Кам'янця.

Були тут і Видавництво української молоді, Українська народна бібліотека, Німецько-українське товариство (часопис «Die Ukraine») тощо.

IV. Видавництва «Дзвін», «Чайка», «Земля», «Дніпросоюз», «Український соціологічний інститут», «Чорногора» та ряд інших репрезентували Відень.

V. Найбагатшим був відділ західноукраїнських земель, що перебували під Польщею та Румунією - українські видавництва з Буковини (українська видавнича спілка «Промінь» та ін.), Галичини, Волині, Холмщини: книгарня НТШ і саме наукове товариство, львівська «Просвіта», Українське педагогічне товариство, «Видавнича спілка», «Світ дитини», «Молода Україна», «Червона калина», «Добра книжка», «Журавлі», «Русалка», «Українська книгарня та антикварня», «Живі гроби», «Українська архітектура», «Бистриця», «Ліра», «Торбан», «Українська автокефальна церква», «Відбудова», «Спілка українського друкарства», «Просвіта» у Кременці та ін.

VI. Відділ радянської України: видання Державного видавництва, УАН, Сільськогосподарського комітету в Києві та видавництв «Книгоспілка», «Сорабкоп», «Слово», «Друкар», «Рух», «Час», «Шлях освіти», «Спілка» - все, що могли добути в Празі з приватних рук, і все це поряд з продукцією закордонних українських видавництв виглядало вбого, хоча відділ користувався великою увагою відвідувачів.

Судячи з бюлетеня торговельного відділу ДВУ, наукові видання і книжки для вищих шкіл друкувалися майже винятково російською мовою. Зроблена за цим бюлетенем діаграма показувала: число аркушів з медицини - укр. мовою 3 %, техніки - 0 %, історії революційного руху та соціалізму - 18 %, соціально-економічний відділ - 14 %, фізики, хімії, астрономії - 6 %, релігійний відділ - 12,5 %, радянське право - 5 %. У додатку до бюлетеня ч.б - «Список заборонених научпедкомом Головоцвиху книг для вжитку в дитячих

* Підготовлено до друку Людмилою Гальчук на підставі Бюлетеня (Прага, травень 1924 р.), розшуканого авторкою в ЦДАВОУ (ф. 4465, оп.1, спр. 1083).

установах УРСР». «Список» на чотири сторінки: разом 123 українських шкільних підручники 1917 - 1920 рр., у тому числі алгебра, фізика, геометрія, арифметика.

УІІ. Багато думок збуджував зібраний і впорядкований здебільшого Миколою Шаповалом відділ табірних видань у Польщі (вид-во «Чорномор» у Каліші, «Веселка», друки 6, 3 та 1-ої дивізії армії УНР, «Український скиталець» в Йозефові і ЧСР, дещо з таборів у Німеччині).

УІІІ. Періодика обіймала українські часописи 1923 - 1924 рр. з України та закордонні (Європа та Америка) - разом майже сотня назв.

ІХ. Виставка відбувалася в час святкувань шевченківських роковин і тому дуже доречним був відділ «Шевченкіана» - видання творів Шевченка 1840 - 1921 рр. різними мовами, а також література про нього - все це з приватної збірки П.Богацького. Розкішна й цінна збірка була несподіванкою навіть для шевченкознавців, і відділ був предметом загальної уваги.

Поза відділами було розміщено деякі випадкові українські видання з Риги, Софії тощо, українські мапи, гроші, дещо з видань матірної України до революції («Дністер» з Кам'янця, «Каменярь» з Катеринослава та ін.).

Х. Багато інформації давали 10 великих гарно виконаних діаграм з українським і чеським текстом, що ілюстрували життя нашої книги в Україні за останні 10 - 12 років (усі цифри взято з великих часописів) - як зростало, а потім занепало в 1915 - 1916 рр., як піднеслося в 1917 - 1919 рр. і як прихід більшовиків одразу вбив цей розвиток.

Графічний відділ виставки, організований заходами архітектора В. Січинського, охоплював праці понад 30 сучасних графіків в оригіналах і репродукціях: це - К.Антонович, С.Мако, П.Омельченко, Іванець (усі - Прага), Бутович (Лейпціг), М.Кирнарський, В.Кричевський, Л.Лозовський, Г. Нарбут, А. Петрицький, Страхів, Судомора (Київ), П.Ковжун, Р.Лісовський, Перфецький, В.Січинський, П.Холодний, старий, Подушка (Львів), О.Кульчицька (Перемишль), П.Холодний молодий (Подебради) та ін.

Жюрі: Д.Антонович, П.Богацький, маляр С.Мако, І.Мозалевський, архітектор В.Січинський. З боку видавців - Ю.Тищенко.

Каталог графічного відділу чеською мовою вийшов з обкладинкою І.Мозалевського. Запроектований, навіть складений каталог книжкового відділу за браком коштів не можна було видати. Мистецький плакат для виставки (теж чеською мовою) - робота В.Січинського (літографія). Напередодні відкриття виставки культурно-освітній відділ УГК влаштував у помешканні «Української хати» виступ Ю.Тищенка «З історії української видавничо-книгарської справи». На відкритті її (6 квітня) комісар книжкового відділу П.Богацький звітував про українські книги в Чехії (Скорина, празький «Кобзар» та друки після 1905 та 1917 рр.). 13 квітня відбулася лекція Д.Антоновича про сучасне українське мистецтво та ще один виступ Ю.Тищенка в студентському домі.

Виставка викликала велике зацікавлення різних верств суспільства. Празькі газети вмістили прихильні статті, замітки.

Наталія Солонська

МІНІСТР ФІНАНСІВ УНР

Статтю «Український книжковий ринок» Павло Чижевський написав за часів УНР. Нам пощастило виявити її відбиток у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України. Матеріал недатований. Ми переклали його з російської мови і підготували до друку, оскільки порушені в ньому питання актуальні для нашої держави й сьогодні.

Про Павла Івановича Чижевського - голову надзвичайної торговельної та фінансової місії Української Народної Республіки в Швейцарії, міністра фінансів УНР, голову Виконавчого бюро конгресу українських парламентарів, автора відозви до Ліги Націй - відомостей в історичній літературі вкрай обмаль. Усе ж таки спробуємо відтворити образ цієї людини.

П.Чижевський (його стисла біографія написана на звороті медичної довідки, виданої якимось лікарем у 1918 р. невідомій особі) народився в немаєтній дворянській родині 25 серпня 1860 р. на Полтавщині в м. Гадячі¹, де 16.9.1658 р. гетьманом І.Виговським було прийнято Гадяцьку угоду, що давала позірні надії на відродження автономії України у складі федерації Польщі та Литви. Маленьке провінційне містечко зберегло пам'ять про славні часи й пізніше його прогресивні верстви населення відрізнялися українофільськими настроями.

Павло навчався в кадетському корпусі в Полтаві, закінчив місцеве інженерне училище. Опановував природничі науки в Київському університеті. Доктором фізичних наук став у Швейцарії, в Женеві, ступінь магістра хімії одержав у Росії. За антиімперські погляди потрапив за ґрунті грати, перебував на засланні в Тобольській губернії. З 1893 р. понад десять років обіймав посаду секретаря повітової земської управи в Єкатеринославській губернії.

Павло Іванович - двоюрідний брат батька Дмитра Чижевського, видатного українського вченого. «Член Другої Державної думи, особисто знайомий з Михайлом Драгомановим*, П.Чижевський належав до відвертих опозиціонерів і разом з молодим В.Вернадським довозив з Женеві нелегальні українські видання**».

У 1896 р. за дорученням земства він виїхав для вивчення справ з налагодження хлібної торгівлі за кордон. У 1904 р. його обирали гласним гадяцького

* М. Драгоманов (1841 - 1895), як і П. Чижевський, народився в Гадячі. Таємні перевезення зі Швейцарії продовжувалися до 1895 р. В. Вернадський, все життя якого було тісно пов'язане з Полтавщиною, був особисто знайомий з М. Драгомановим.

** Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. - К: Либідь, 1993. - С. 577.